

76. Gagavuz halk masalı “Oğlan hem Mari Kız”¹

Mehmet Oğuzhan KUŐOĐLU²

APA: Kuşoğlu, M. O. (2024). Gagavuz halk masalı “Oğlan hem Mari Kız”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 1311-1335. DOI: 10.29000/rumelide.1456178.

Öz

Gagavuz Türkleri günümüzde Moldova Cumhuriyetine bağlı özerk Gagauziya Cumhuriyeti başta olmak üzere Ukrayna, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan topraklarında yaşayan bir Türk topluluğudur. Gagavuz ya da kendi tabirleriyle Gagauzlar, konuştukları dil itibariyle Türk dilinin Oğuz grubuna mensupturlar. Zengin bir halk edebiyatına sahip oldukları bilinen Gagavuz Türklerine ait sözlü edebiyat numuneleri, son yüz yıllık periyod dâhilinde, yaşadıkları ölkelerde neşredilmeye başlamıştır. Halk masalları, şiirler, tekerlemeler, ninniler, bilmeceler gibi anonim eserler haricinde Nikolay Baboğlu, Dimitri Karaçoban, Dionis Tanasoğlu, Todur Zanet ve daha birçok şair ve yazara ait telif eserler de Gagavuz edebiyatını zenginleştirmiştir. Türkiye Türkçesine çok yakın olan Gagavuz Türkçesinin Anadolu sahası Türk halk edebiyatından farklı olarak, Hristiyan inancını yansıtan bazı halk edebiyatı örneklerini barındırdığını söylemekte fayda vardır. Sovyetler Birliği döneminde Ukrayna'nın başkenti Kiev'de 1990 yılında Stepan Kelar tarafından yayımlanan “Oğlan Hem Mari Kız” (Oğlan ile Mari Kız) masalı da bunlardan biridir. Masalda, diğer Türk masallarıyla içerik olarak ortak unsurlar olmakla birlikte, kahramanlarının kilisede evlenmeleri Gagavuzların sahip oldukları inancı da bize hatırlatmaktadır. Çalışmamızda Kiril harfli bu masalın Gagavuz Latin alfabesine yazı çevrimi ve modern Türkiye Türkçesine aktarımı gerçekteştirilmiş, ayrıca eserimize ait söz varlığı da “sözlük” bölümünde okuyucuya sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gagavuzlar, Gagavuz Türkçesi, masal, Oğlan, Mari Kız

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %3
Etik şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 13.12.2023-**Kabul Tarihi:** 20.03.2024-**Yayın Tarihi:** 21.03.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1456178
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
² Dr.Öğr. Üyesi., Tekirdađ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakóltesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili ABD / Dr., Tekirdađ Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Department of New Turkish Language (Tekirdađ, Türkiye), mokusoglu@nku.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0001-8658-1456, **ROR ID:** https://ror.org/0oqsyw664, **ISNI:** 0000 0004 0403 6369

Gagauz folk tale "Oglan Hem Mari Kız" ³

Abstract

Gagauz Turks are a Turkish community living today in the autonomous Republic of Gagauzia within the Republic of Moldova, as well as in Ukraine, Romania, Bulgaria and Greece. Gagauz, or Gagauz as they call themselves, belong to the Oghuz group of the Turkish language in terms of the language they speak. Oral literature samples of Gagauz Turks, who are known to have a rich folk literature, have begun to be published in the countries where they live within the last hundred years. Apart from anonymous works such as folk tales, poems, nursery rhymes, lullabies and riddles, copyrighted works of Nikolay Baboğlu, Dimitri Karaçoban, Dionis Tanasoğlu, Todur Zanet and many other poets and writers have also enriched Gagauz literature. It is useful to say that Gagauz Turkish, which is very close to Turkey Turkish, contains some examples of folk literature reflecting the Christian belief, unlike the Anatolian Turkish folk literature. The tale "Oglan Hem Mari Kız" (Boy and Mari Kız), published by Stepan Kelar in Kiev, the capital of Ukraine during the Soviet Union, is one of them. Although the tale has common elements with other Turkish tales in terms of content, the fact that the heroes get married in the church also reminds us of the belief that the Gagauz people have. In our study, this Cyrillic tale was translated into the Gagauz Latin alphabet and transferred to modern Turkey Turkish, and the vocabulary of our work was presented to the reader in the "dictionary" section.

Keywords: Gagauz, Gagauz Turkish, tale, Oglan, Mari-Kız

Giriş

Gagavuz Türkleri ve Gagavuz Halk Masalları Hakkında

Gagavuzlar ya da kendilerinin ifadesiyle Gagauzlar, günümüzde Moldova Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki Gagauziya veya "Gagauz Yeri" olarak tabir edilen özerk cumhuriyet başta olmak üzere birçok komşu Balkan ve Doğu Avrupa ülkesinde yaşamaktadırlar. Romanya'nın Dobruca civarındaki bazı arazilerde, Ukrayna Zaporijye'de, Makedonya'nın güneydoğusunda, Bulgaristan'ın özellikle Varna, Dobruca, Tombol ve Topolovgrad şehirlerinde, Yunanistan'ın Keserya bölgesinde yoğun olarak yaşayan Gagavuz Türklerinin bunlarla birlikte Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Beyaz Rusya, Litvanya ve Estonya ve hattâ çok uzaklarda Brezilya'da dahi dağınık bir biçimde (Altınkaynak, 2003: VIII) ömür sürdükleri bilinmektedir. Başkenti Komrat olan Gagauziya Özerk Cumhuriyetinin (Gagavuz Yeri) bayrağı mavi, kırmızı ve beyaz zemin üzerine üç sarı

³ **Statement:** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – www.intihal.net, Rate: %3

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 13.12.2023-Acceptance Date: 20.03.2024-Publication Date: 21.03.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1456178

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

yıldızdan oluşmaktadır. Mavi Türklüğü, kırmızı özgürlüğü beyaz ise barış ve kutsallığı, üç sarı yıldız ise geçmişi, bugünü ve geleceği (Altınkaynak, 2003: V) sembolize etmektedir.

Gagavuz/Gagauz adının gerçekten nereden geldiği, bu etnonimin etimolojisi konusunda tartışmalar var olmuştur. Birtakım araştırmacıya göre Gök Oğuz’dan gelmektedir, ancak bu hususta fikir beyan edenler düşüncelerini sağlam bir temele oturtamamışlardır (Karpat, 1996: 288). Yine bu kavim adının “Gaga” kelimesine “uz” eki getirilmek suretiyle oluşturulduğuna dair iddialar da mevcuttur (Karpat, 1996: 289). Ancak günümüzde en fazla benimsenen görüş bu kelimenin “Keykâvûs” kişi isminden geldiği yönündeki görüştür. Bu etimolojinin kaynağı 1930 yılında Bulgar G. Balasev olup daha sonra 1952 tarihinde Polonyalı bilgin Paul Wittek tarafından da söz konusu görüşün benimsendiğini öğrenmekteyiz (Karpat, 1996: 289). Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı II. İzzettin Keykâvûs devrinde bazı Selçuklu Türklerinin özellikle bugünkü Dobruca taraflarına yerleştiği, meşhur Sarı Saltuk’un vefatının ardından ise önemli bir bölümünün Hıristiyanlığı kabul ettiği ve merkezi Balçık olan bir Oğuz devleti kurdukları (Güngör, Argunşah, 1991: 11-12; User, 2015: 201) bilinen bir gerçektir. Bu gerçekliğe dayanmak suretiyle “Keykâvûs” nazariyesi Balasev ve Wittek ile sınırlı kalmamış, Zajaczkowski, Osman Turan, Halil İnalçık, Faruk Sümer ve Kemal Karpat gibi Türkolog ve tarihçiler tarafından da benimsenmiştir (Argunşah, Argunşah, 2007: 23; Buran, Alkaya, Yalçın, 2014: 221). Ancak Faruk Sümer, “Keykâvûs” fikrini destelemekle birlikte diğer araştırmacıardan farklı olarak, Oğuzların Batı Göktürklerin temsilci olduğu bilgisinden hareketle geçmişteki “Gök Türk” adında da rastlanıldığı gibi Gagavuzların da kendilerine “Gök Oğuz” deme olasılığının bulunduğunu gündeme getirmiş, bu ihtimal Ahmet Cebeci tarafından da destek görmüştür (Buran, Alkaya, Yalçın, 2014: 221). Gerçekten de bölgeye yerleşen Türklerin varlığı yalnızca II. İzzettin Keykâvûs dönemi ile sınırlandırılmayacak kadar köklü ve eskidir. Keykâvûs’tan çok önceki tarihlerde XI. yüzyılda hüküm süren yoğun Peçenek varlığının üzerine bir de Moğolların baskısından kaçarak bölgeye yerleşen Uzlar ve Kumanların da eklenmesi Macaristan ve Balkanlardaki Türk varlığını güçlendirmiştir (Güngör, Argunşah, 1991: 11-12; User, 2015: 201). “Gagavuz” adının kökeni ile ilgili bir görüş daha vardır ki, bu da “Hak Oğuz” nazariyesidir. Dionis Tanasoğlu’nun ortaya attığı ve Mecit Doğru tarafından da desteklenen bu görüşe göre Hıristiyan Oğuzlar, kendi inançlarını hak, Müslüman Oğuzlarınkini ise batıl gördüklerinden kendilerine bu adı vermiş olmalıdırlar. Rusçada kelime başındaki “g”ler “h” olduğundan dolayı Hak Oğuz zamanla Gagavuz’a dönuşmüştür (Buran, Alkaya, Yalçın, 2014: 220). Ancak bu yaklaşım Nevzat Özkan’a göre sağlıklı olmamıştır. Çünkü zaten zorla Hıristiyanlaştırılan Gagavuzların kendi dininden olmayan ve Müslümanlığı seçen soydaşlarının dinini batıl, kendilerinin dinini ise hak olarak görmesi mantık dışıdır (Özkan, 1997: 10; Buran et al., 2014: 221). “Gagavuz” kavim isminin kökeniyle ilgili diğer yorumlar ise Zeki Velidi Togan’ın “Kaka Uz” ve “Aga Uğuz”, Vecihe Hatipoğlu’nun Karağuz” ve “Gara Guz” ve Ahmet Bican Ercilasun’un “Gaga-uz” etimolojik açıklamalarıdır. Ercilasun, Anadolu ağızlarında kuru ve esmer kişi anlamında kullanılan “Gaga” sözcüğünün Oğuz’un kısa adı olan “Uz” ile birleşmesiyle birlikte ortaya çıkan “Gaga-uz” un “kuru, esmer Oğuz” (Özkan, 1996: 9; Buran, Alkaya, Yalçın, 2014: 221) anlamına gelmesi gerektiği kanaatinde olmuştur.

Gagavuzların konuştuğu Türkçe; Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile birlikte ağdaş Türk yazı dillerinin Oğuz kolunu oluşturan lehçelerden biridir. XX. yüzyılın başlarına kadar bir yazı dili meydana getirememiş olan Gagavuz Türkleri o tarihe kadar Karamanlıca diye bildiğimiz Anadolu Ortodoks Hıristiyanların kullandığı Yunan alfabesi esasına dayalı alfabeyle yazılan eserleri okumaktaydılar (Özkan, 1997: 33). 1905 yılında İstanbul’da basılan Ahdi Cedid (İncil Yani Evangelion) (Özkan, 1997: 346) eseri ile Tatlı Vatan (Özkan, 1997: 349) isimli ilahi kitabı bunlara örnek olarak gösterilebilir. 1904 yılında Mihail akır tarafından dua kitabı ve Evangelhia (İncil) ilk olarak Gagavuzca’ya tercüme edilmiş ve 1907 yılında gerekli izinler alındıktan sonra Kişinev’de Slav alfabesiyle

yayımlanmış, bunu 1909 ve 1910 yıllarındaki Ai Evanghelia yayınları takip etmiştir. 1957 yılında Moldova Sovyet Cumhuriyeti bünyesinde Tanasoğlu ve Pokrovskaya'nın gayretleriyle Kiril alfabesi esasına dayalı Gagavuz alfabesi, Moldova'da yaşayan Gagavuzların resmi alfabesi hâline gelmiştir (Özkan, 1997: 33). Sovyet Birliği'nin yıkılışıyla dağılmasının ardından kurulan Moldova Cumhuriyeti bünyesinde "Gagauziya/Gagauz Yeri" adlı özerk cumhuriyetin tesis edilmesiyle birlikte Gagavuz Türkleri de birçok Türk devlet ve topluluğu gibi Latin esasına dayalı yeni bir alfabe oluşturma arzusunda oldular. Aslında Gagavuzlar SSCB dağılmadan önce, 1988 yılından itibaren Latin alfabesine geçme yönünde bazı adımlar atmıştır. Konuyu "Ana Sözü" adlı gazetede gündeme gelmesi neticesinde Gagavuzlar, yine Tanasoğlu ve Pokrovskaya'nın başkanlığında kurulan iki ayrı komisyon öncülüğünde hazırladıkları alfabe taslağını Moldova Cumhuriyeti parlamentosuna sunmuştur. Parlamentonun 13 Mayıs 1993 tarihinde aldığı karar neticesinde Gagavuz Türkleri Latin alfabesi temelindeki yeni millî alfabelerine kavuşmuş ve alınan karar yine "Ana Sözü" gazetesinin 25 Eylül 1993 tarihli sayısında duyurulmuştur (User, 2015: 209). Günümüzde Gagavuz Türkleri Latin esaslı Gagavuz alfabesini kullanmaktadırlar.

Gagavuz halk edebiyatı numuneleri arasında halk türküleri, bilmeceler, halk masalları, tekerlemeler ön planda gelenlerdir. Gagavuz folkloru üzerine yapılan ilk çalışmalar XIX. yüzyılın sonlarından 1917 yılına kadarki süreçte Rus bilim insanı Valentin Moşkov tarafından başlatılmış olup bu ilk aşama olarak kabul edilmektedir. İkinci dönem 1920'den 1940 yılına, üçüncü dönem ise 1950'den 1980'lere kadarki yirmi yılı, dördüncü ve son dönem ise XX. yüzyılın sonundan XXI. yüzyılın başlangıcına kadarki periyodu (Sırf, 2018: 274) temsil etmektedir. İlk çalışmaları başlatan Valentin Moşkov, aynı zamanda Gagavuz adının kökeni ile alakadar ilk yorumu yapan kişi olarak da dikkat çekmektedir. Moşkov, Gagavuz etnoniminin Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru hareket eden tarihteki Uz Türklerinin adıyla bağlantılı olduğu görüşünü savunmuştur. (Karpat, 1996: 289). Eski adı Besarabya/Basarabya olan Moldova'da yaşayan Gagavuzlara ait ilk folklorik bilgiler de yine Rus bilginin 1900-1902 yılları arasındaki "Bender İlçesi Gagavuzları" adındaki çalışma ile bilim dünyasına duyurulmuştur (Sırf, 2018: 275). Ünlü Rus türkolog Radloff ile de arkadaş olan Moşkov'un, ona gönderdiği mektupların birinde, bilhassa yazımızın da temelini oluşturan masallar hususunda şu bilgileri paylaşması kanaatimizce dikkate değerdir:

"Derlediğim masal sayısı o kadar çok ki, Akademinin hepsini bastırmayı kabul etmesi pek mümkün görünmüyor. Bu yüzden aralarından siz kendiniz seçiniz. Benim görüşüme göre yayımlanmaya değer olan masalların başlıkların altına kırmızı mürekkeple çizdim. Onlarda etnografik açıdan çok değerli malzemeler vardır" (Moşkov, 2004: 461, Aktaran: Sırf, 2018: 276).

Gerçekten de özellikle masalların bu denli fazla olması bilim insanlarının dikkatini fazlasıyla çekmiş ve toplanan materyaller bu kültüre ait masallar konusunda araştırma yapacak olan sonraki araştırmacılara yol gösterici olmuştur. Masallar hakkında Bulgaristan Gagavuz Türklerinden Manov'un 1938, ünlü Gagavuz yazarı Dionis Tanasoğlu'nun ise 1959 yılında hazırladığı materyaller, Polonyalı Türkolog Zajackowski'nin 1966'da özellikle Türkiye Türkçesi ödünçlemelerinin bir hayli fazla olduğu masallara ait yaptığı yayın, N. İ. Baboğlu, G. İ. Gaydarcı, E. K. Kolsa, N. M. Beyeşu'nun neşirleri, "Oglan Hem Mari Kız" da dâhil olmak üzere çok sayıda masalı Ukraynalı okuyuculara tanıtan gazeteci ve tercüman Stepan Kelar'ın ve daha birçok araştırmacının paylaştıkları materyaller günümüze ışık tutmaktadır. (Sırf, 2018: 276, 277, 278, 279, 281). Derlenen ve yayımlanan bu masallar yalnızca Moldova ve diğer komşu Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşayan kimselere ait olmayıp Kazakistan gibi Orta Asya'nın merkezinde yaşamlarını sürdüren az sayıdaki Gagavuz'un anlattıklarının çalışılması da ilgi çekicidir. Kazak Türkolog ve dilbilimci Altay Sarsenulı Amanjolov, 1959 yılında Kazakistan'ın Semey eyaletinin Kökpekti ve Jarma

içlerinde yaşayan Gagavuzlardan derlediği folklorik malzemeyi 1965’te Kazak Dialektologiyası adlı dergide yayımlamış, bu yazı Bülent Hünerli tarafından Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine 2015’te aktarılmıştır (Amanjolov, 2015: 1383).

Gagavuz halk masalları genel Türk kültür ve medeniyet dairesi içerisinde değerlendirilmesi gereken halk edebiyatı numuneleridir. Tıpkı Gagavuz Türkleri ve onların konuştuğu Türkçe gibi Gagavuz masalları da Anadolu Türk halk masallarının birer uzantısı gibidir. Her iki coğrafyada derlenen masallar birbirinin varyantı durumunda olmaktadır (Altınkaynak, 2003: XIII). Anadolu’nun her hangi bir yöresinde -buna Doğu Anadolu dahi dâhildir- mevcut olan masalların benzerinin Gagavuzların yaşadığı coğrafyalarda bulunması ilk bakışta şaşırtıcı gibi gözükse de, aslında aynı milli kökten gelmenin getirdiği bir realiteyi temsil etmektedir. Erdođan Altınkaynak, *Gagavuz Masalları* adlı kitabında (Altınkaynak, 2003) bu Türk topluluğuna ait birtakım masalların Kiril harfli orijinalini, yazı çevrimini ve tercümesini özenle sunmuş ve ilave olarak bu masalların bazılarının Erzurum, Elazığ, Kars, Gümüşhane, Sivas, Gaziantep, Tunceli, Kayseri, Yozgat gibi Anadolu’nun iç ve doğusundan derlenen örneklerle olan benzerliğini bilhassa vurgulamıştır (Altınkaynak, 2003: XIV). Altınkaynak’ın çalışmasına dâhil ettiği masallar şunlardır: *Kelce Külce, Kemeñceci Hem şeytanlar, Delica, Dedenin Evi Hem Ninenin Evi, Ayı Kulaklı, Pıtraş, Trak Trak Kabakçığım, Kardeřler, Kül Pepelaşkası* (Altınkaynak, 2003).

Oglağ Hem Mari Kız Masalı Hakkında

Çalışmamıza konu olan masal “Oglağ hem Mari Kız” (Oğlağ ile Mari Kız) 1990 yılında dönemin Sovyetler Birliği devleti çatısı altındaki Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin başkenti Kiev’de kapak, iç ve dış kapaklar hariç 25 sayfalık bir kitap olarak iki dilde, Gagavuz Türkçesi ve Ukraynacada bakışımlı olarak yayımlanmıştır. Neşredilen kitabın Gagavuz Türkçesinden Ukraynacaya tercümesi Stepan Kelar tarafından gerçekleştirilmiş olup içerisindeki çok sayıda renkli resim ise Svitlana Kim tarafından yapılmıştır. Eser, “Veselka” adındaki bir yayınevi tarafından basılmıştır (Kelar, 1990). Kitapta, masalın ne zaman ve kim tarafından derlendiği hakkında her hangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Söz konusu kitabın künyesi şu şekildedir:

Kelar, S. (1990). *Oglağ hem Mari-Kız/Oglağ i Mari-Kız (Gagauzka narodna kazka)*. Pereklav z Gagauzskoy (Gagauzcadan Tercüme): Stepan Kelar, Hudojnik (Ressam): Svetlana Kim, Kiev: Veselka.

Resimleriyle birlikte 25 sayfadan oluşan kitabın metin bölümü ise toplamda 18 sayfaya denk gelmektedir. Bazı sayfalarda yalnızca resimler yer almakta bazılarında ise daha küçük boyutlu resimlerin altında masala ait satırlar bulunmaktadır. Bazı sayfalarda ise sadece eserin satırlarına tesadüf edilmektedir.

Masalı yayımlayan Ukraynalı şair, edebiyatçı, halkbilimci ve tercüman Stepan Kelar 1939 tarihinde Moldova’nın kuzeyindeki Maramonovka (bugünkü adıyla Edinetski) köyünde dünyaya gelmiştir. 1973 yılında Kiev Taras şevçenko Üniversitesi gazetecilik bölümünü bitirmiş, çocuklar ve yetişkinler için lirik ve hiciv türünde eserler neşretmiştir. Aynı zamanda tercüman olan yazarın çok sayıda dilden çevirileri bulunmaktadır. Çeviri yaptığı diller arasında Gagavuz Türkçesi de dâhil olmak üzere Romence, Bulgarca, Lehçe, Sırp-Hırvatça ve Çingenece de vardır. Moldova, Gagavuz ve Çingene kültürleri üzerine araştırmaları da olan Stepan Kelar’ın 1998 yılında basılan *Filosofiya Buttya* (Varlık Felsefesi) adlı kitabında işte bu farklı dillerden yapmış olduğu çeviriler yer almıştır (Tunits’ka, Çornovalova ve

Nikitçenko, 2015: 293). Stepan Kellar'ın 7 Ekim 2018 tarihinde vefat ettiği yönündeki bilgiye, onun doğduğu köy olan Maramonovka'yı tanıtan bir internet sitesinden ulaşılmış bulunmaktayız⁴.

"Oğlan Hem Mari Kız" masalının seyri, ana hatlarıyla şu şekildedir:

Bereketli meyve ağaçları olan bir bahçenin sahibi, aynı zamanda üç erkek evladı olan bir adam vardır. Tüyleri parlak ve ışıltılı güzel bir kuş son günlerde bu meyve ağaçlarına dadanıp en olgun ve tatlı elmaları koparıp yemektedir. Baba, üç evladını bu kuşu yakalamak üzere bahçede nöbete diker. En büyük ve ortanca evlat kuşu yakalayamaz, en küçük çocuk ise kuşu yakalar gibi olur, ancak kuş kaçıp gider, çocuğun elinde sadece onun tüyü kalır. Bunun üzerine üç kardeş atlarına binip kuşu yakalamak için yola çıkarlar. En küçük ve aslında en akıllı olan kardeş, girdiği farklı yolda bir kurda rastlar ve kurt "Oğlan"la konuşup anlaşır, acıktığı için yardım karşılığında çocuğun atını yer. Sonrasında "Oğlan"a kuşu yakalamak için yardımcı olur ve kurt ile "Oğlan" artık can yoldaşı olmuştur. Kurt, "Oğlan"a kuşun yerini söyler ama yuvayı da kuş ile birlikte alırsa nöbetçilerin onu yakalayacağını söyler. Oğlan kurdun öğüdüünü unutup yuvayı da alınca nöbetçiler onu yakalar. Nöbetçiler eğer filanca çayırdan otlayan bir atı getirmezse kuşu ona vermeyeceklerini söyler. Oğlan durumu kurda anlatır. Kurt, nasihatini unutan Oğlan'a kızsız da yine yardım eder, atın bulunduğu yere giderler. Kurt bu sefer atın gemini almadan sadece atı almasını Oğlan'a öğütler. Oğlan yine kurdun öğüdüünü unutup gemi de almaya kalkınca güçlü kuvvetli adamlar onu yakalar. Adamlar Oğlan'ın kuşu almak için atın peşinde olduğunu öğrendikten sonra eğer ilerideki bir yerde bulunan güzel kıızı (Mari Kız) getirirse atı ona vereceklerini söylerler. Oğlan yine kurda durumları anlatır, kurt çok sinirlenir ama ona yine yardımcı olur, Oğlan kurdun üzerine biner ve birlikte Mari Kız'ın yanına giderler. Kurt Mari Kız'a Oğlan'ı beğenip beğenmediğini, beğendiyse nişanlanmak isteyip istemediğini sorar. Kız da Oğlan'ı beğendiğini ve onunla nişanlanmayı kabul ettiğini söyler. Kızı da alıp atın otladığı çayıra giderler. Kurt o sırada bir plan kurar ve her ikisine de yapacaklarını ayrıntılı biçimde anlatır. Kurdun kendisi at kılığına girer, Oğlan at kılığındaki kurdu adamlara teslim eder, Oğlan ile Mari Kız kuşu da alıp geri dönerler, kurt orada kalır. Oğlan ağabeylerinin bulunduğu yerde onlara yetişip olanları anlatınca, zaten kıskanç olup onu hor gören, aptal sayan ağabeyleri önce onun böyle güzel bir kıza sahip olduğu için çok kısmetli bir adam olduğunu söylerler, sonra ise fırsat buldukları bir zamanda onu öldürürler. Kızı, kuşu ve atı da kaçırlırlar. Kız kurdun adını anar, zira kurt başları sıkıştığında kendisini çağırma larını Oğlan ile Mari Kız'a tembih etmiştir. Kız'ın yardım çağırısı üzerine kurt hemen gelir, Mari Kız Oğlan'ın öldüğünü anlatır. O sırada bir leş kargasının Oğlan'ın gözlerini oymak üzere olduğunu sezen kurt, karganın yavrusunu yakalayıp kargadan yavrusunun hayatı karşılığında Oğlan'ı kurtarmasını talep eder. Karga kabul eder ve kurdun tavsiyesi üzerine bir damla ölü ve bir damla da diri su getirir, bu iki su damlası sayesinde Oğlan kurtulur. Oğlan kendine gelince kurt eğer Mari Kız çağırıp karga da onu diriltmek için su getirmeseydi ölmüş olacağını anlatır. Devamında ise en büyük ağabeyinin Mari Kız'ı kaçırdığını ve Pazar günü kilisede ikisinin evleneceğini haber verir, ona düğüne yetişmesini söyler. Oğlan düğün alayına yetişir, Mari Kız Oğlan'ı görünce evleneceği adamın aslında Oğlan olduğunu, ağabeylerin kendisini kaçırdıklarını Oğlan'ın ve ağabeylerinin babasına anlatır. Babası durumu anlayınca at arabasını durdurur, ağabeyler utanır ve Oğlan'dan özür dilerler. Oğlan ağabeylerini affeder. Sonrasında ise Oğlan ile Mari Kız evlenirler. Bir ömür boyu mutlu yaşarlar. O güzel parlak kuş ise artık onların bahçesinde yaşamaya başlar ve mutlu çifte şans getirir, onları kötülüklerden korur.

Masalda Gagavuz Türklerinin mensup oldukları Türk millî kültür dairesinin, aynı zamanda dinî inançlarının (Hıristiyanlık) ön planda olduğunu gözlemlemektediriz. Türk destanlarında mütemediyen

⁴ https://web.archive.org/web/20220218231620/https://maramonovca-com.translate.goog/people/3-kelar-stepan-filippovich.html?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp

olumlu bir karakter olduğunu bildiğimiz kurt, bu Gagavuz masalında da gerçek bir yol gösterici rolindedir. Oğlan’a yanlış yaptığı anlarda bile yardımını esirgememiş, ona rehberlik etmiştir. Oğlan’ın evlendiği Mari Kız karakterinin adının Hz. Meryem’den gelmesi, Gagavuzların Hıristiyanlıkla ilgili metinlerinde de “Mari Kız/Mariya Kız” adıyla kastedilenin “Kız=Bakire Meryem” olması, Türk töresine ilaveten Hıristiyanlık inancının da ne denli yoğun yaşandığını ve kutlu kabul edildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Oğlan ile Mari Kız’ın Pazar günü kilisede evlenmeleri de yine Hıristiyanlık etkisiyle açıklanabilir. Masal ile ilgili üzerinde durulması gereken hususlardan biri de kanaatimizce şudur: Bütün masalarda olduğu gibi iyiliğin erdemlilik olduğu, hlis niyetle yapılan işlerin eninde sonunda hayra çıkacağının anlatılması, kendisine yapılan bütün ktlklere rağmen suçunu kabullenip af dileyenlerin masalın iyi karakteri tarafından affedilmesi de gözden uzak tutulmamalıdır. Söz gelimi bir başka Gagavuz halk masalı Trak Trak Kabakğım”da kötücül arketipler bağlamında kodlanan karakterlerin (vey anne ve baba), en sonunda perişan ve yaptıklarından pişman biçimde kızlarının evine gitmesi kızlarının da onlara yardımcı olması (Altınkaynak, 2003: 79; Ege, 2021: 235), buna güzel bir örnektir. Masal kahramanının gölge arketip olarak tanımlanan kötü kimseleri kendisine yapılan her türlü haksızlığa rağmen affetmesi kötücül duygularla yüzleşmesi ve o karakterlerden bağımsız bir yaşam tertip edebilmesi (Ege, 2021: 240) Türk töresine uygunluğu, “Aman dileyene kılıç çekilmez” atasözünü akla getirmektedir.

Çalışmanın Amaç ve Yöntemi

Bu çalışmamızı oluşturmaktaki amacımız, zengin Gagavuz folklorunun masallarından birisi olup Kiev’de 1990 yılında basılan “Oğlan Hem Mari-Kız” eserinin tanıtılması ve Türkoloji bilimine kazandırılması işlemidir. Bu işlem gerçekleştirilirken eserin, öncelikle Gagavuz Kiril alfabesinden günümüzde kullanılan Gagavuz Latin alfabesine yazı çevrimi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, yayımlanan kitabın orada yayın esnasında verilen sayfa numaraları dikkate alınmamakla birlikte, sayfalarda yer alan satır sayısı esas alınmıştır. Bununla birlikte, btnliğu bozmamak ve okuyucuyu yormamak amacıyla satır numaraları verilmemiş, sayfa numaralarıyla yetinilmiştir. “Metin” adı verilen bu bölümün ardından eserimiz Türkiye Türkçesine tercüme edilmiştir. “Türkiye Türkçesine Aktarı” adını verdiğimiz bu bölümde, metindeki sayfa numaraları muhafaza edilmiş, tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi adına da parantez içerisinde ilave kelimelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmanın sonrasında ise, metinde geçen kelimelerin yer aldığı “Sözlük” bölümü hazırlanmıştır. Sözlüğün tertibinde şu kaynak sözlüklerden istifade edilmiştir:

Ayverdi, İ. (2006). *Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-II-III*. Redaksiyon-Etimoloji: Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Gaydarci G. A., Koltsa E. K., Pokrovskaya L. A., Tukan B. P. (1973) *Gagauza-Ruşa-Moldovanca laflık/Gagauzsko-Ruşsko-Moldavskiy slovar*. Pod Redaktsiey: N. A. Baskakova. Moskva: İzdatel’stvo Sovetskaya Entsiklopediya.

Gaydarci G. A., Koltsa E. K., Pokrovskaya L. A., Tukan B. P. (1991) *Gagauz Türkçesinin sözlüğü*. Sorumlu Redaktör: N. A. Baskakov. Ruşadan Aktaranlar: Prof. Dr. İsmail Kaynak, Prof. Dr. A. Mecit Doğru. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1294, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi/16.

Çalışmamızda kullanılan Gagavuz Kiril ve Latin alfabesi tablosu şöyledir⁵:

GAGAVUZ ALFABESİ		
KİRİL	LATİN	TELAFFUZ
А а	A a	a
Ă ä	Ă ä	açık "e"
Б б	B b	b
В в	V v	v
Г г	G g	g
Д д	D d	d
Е е	E e	kapalı "e"
Ё ё	YO yo	yo
Ж ж	J j	j
Ж ж	C c	c
З з	Z z	z
И и	İ i	i
Й й	Y y	y
К к	K k	k
Л л	L l	l
М м	M m	m
Н н	N n	n
О о	O o	o
Ö ö	Ö ö	ö
П п	P p	p
Р р	R r	r
С с	S s	s
Т т	T t	t
У у	U u	u
Ў ў	Ü ü	ü
Ф ф	F f	f
Х х	H h	h
Ц ц	TS ts	ts

⁵ Tablomuz, <https://omniglot.com/writing/gagauz.htm> adlı dünyadaki bütün yazı sistemlerini gösteren internet sitesindeki şablona göre oluşturulmuştur.

Ч ч	Ç ç	ç
Ш ш	Ş ş	ş
Щ щ	ŞÇ şç	şç
Ъ ъ	,	,
Ы ы	İ i	i
Ь ь	,	,
Э э	Ê ê	“ı” ile “e” arası
Ю ю	YU yu	yu
Я я	YA ya	ya

Metin

01. Varmış bir adam. Da onun varmış üç oolu. Hem varmış onnarın käämil meyvalı. Seviner adam, ani olmuş gözâl bereket almada, da bekleer onnar olsun. **02.** Dadanêr mayvalaa bir kuş. Geler her gecä dä iyer en ii almaları.

Çarmış adam üçünü da oolarını da deer onnara: “Näbalım da tutalım bu kuşu?” Esaplamışlar, ani lâázım tutmaa zararçıykayı.

Beklemişlär olsun avşam. Da gitmiş büük oolu adamın beklemää meyvalı. Ama savaşêr tutmaa, savaşêr tutmaa, da tutamêr kuşu, neçin deyni o gelmiş ozaman açan çocuk uyumuş. İmiş, bozmuş en ii almaları da uçmuş.

Uyummuş tutmaa ertesi gecä ortancı ooluna da. Bütün gecä o beklemiş teklifsiz musafırkayı. Da sabaa karşı bu da uyumuş. Tâ ozaman da gelmiş o kuş.

Gelmiş sıra beklemää Ođlana, en küçük kardaşa. Batılları hep saymaazmışlar Oğlanı, neçin ki bulurmuşlar onu aamacık. Ama alizdä bu çocuk akıllıymış.

03. Açan avşam olêr, Oğlan gelir meyvalaa, bulêr bir saklı köşecik da srazu je yatêr uyumaa. Da sabaa karşı uyanêr. Açan bakêr, gelir bir aydınnık, dooru aaca konêr.

Bir kuş! Osa tee o kuş, ani hep bozurmuş almaları. Oğlan sinmiş, solumêr, da açan fırlêr! Tutêr kuşu kanadından. Ama tutamêr onu sıkı, da kuş fırlêr elindän, da uçêr. Ama Oğlandın avucunda kalêr bir tüycezi. O tüydän da gelir o evä.

Da sabaalin bobası sorêr:

-Näptın ba? Tuttun mu? Tuttun mu ba, Oğlan?

Bu da deer gulumseyrak.

-Tuttum bän o kuşu ama koptu tüyüü da kaçırđım onu. O fırladı elimdän, tâ saade tüyü kaldı elimdä.

Fırladılar büük agaları yerindän, ayıflandılar gördüylän tüyü, da kaldılar açık aazlı bu iştän: ölä pek aydın-

04. nıktı hem gözäldi o tuyüü. Da hazırladılar gitmää da aramaa hem bulmaa o aydınnı kuşu.

Pindilär agaları beygirlerä da gittilär. Çok onnar gitti da yetiştirilär bir çatıraa. Çatırık yolda var bir taş yazılı:

“Bir yola gicän, ani saa tarafta, olcêk beygirä islää, atlıya hatalı.

Gicän yoldan sol tarafa, olcêk atlıya islää, beygirä hatalı.

Gicän uz yoldan, hatalı hem atlıya, hem da beygirä”.

Oğlan gitti o küçük yola, ani adama da prost, beygirä da...

Gider o nekaa gider, birda nerdansa peydalanêr yabanı. Durêr yolda da deer:

-Êy, Oğlan, ya in yerä! Bän iyecäm senin beygirini!

Çocuun camı acêr beygiri, ama nâpsın o? Atlêr o yerä da yabanı iyer beygiri.

05. İmiş yabanı nekaa imiş doyunmuş o. Da sorêr Oglana:

-Ne iş seni getirdi burayı? Ne gezersin sän? Ne aarêrsın burada?

-Bir kuşu aarêrım, -dedi çocuk, -pek gözäl, aydınnık bir kuşu. O dadanmıştı bizim meyvalaa da bozurdı en gözäl almaları.

-İi, bän sana Oglan, -deer, yabanı, -yardım edicäm. Ha pin bana da götürücäm seni kâr onun yıvasına, o kuşun yerinä. Ama sän al saade onu, yıvasına diymä.

06. Alırsan kuşu yıvasından, seni tutucêklar karaullar.

Pindi Oglan yabanıya ath. Getirdi onu yabanı kâr o yıvaya, ama kendi saklandı bir yaanı, gümelerin içinä da bekler Oglanı. Şindi Oglan genä gördü kuşu, ama pek yakından. Da kuş ona göründü taa pek gözäl, nekaa ozaman, açan tuttuytu sabaalin, o meyvalıkta. Ama kuşun yıvası ona göründü taa da gözäl, nekaa kuş kendi. Unudêr Oglan yabanın smarlamasını. Kapêr kuşu yıvıylan ba-

07. rabar. Da onu taa saat tutêrlar karaullar. Sorêlar Oglana:

-Neçin sän bu kuşu aldın?

-İi neçin? Dadandı başçeyä da bozdu oncak alma.

-İi, islää, -derlär ona, -biz verecez onu sana, ama sän ilkin getir bizä tee o beygiri, ani otlêêr çayırdı, daalın ötäända. Da yapıcız ola: beygir bizim, senin kuş.

Kahırlanêr pek çocuk, neçin deyni bilmäärdi o nerdä o çayır. Açan bu işleri Oglan annattı yabanıya, o dargın dedi çocaa:

-Bän dedim sana almayasın kuşu. İi, haydi pin, bän bilerim nerdä o çayır, götürücäm seni orayı.

Yolda yabanı genä üüretti Oglanı nicä hem ne yapmaa:

-Al sän sade beygiri, kantırmayı brak orda, nerdä bulacan beygiri.

08. Alırsan onu kantırmaylan, seni genä tüteceklar.

Çayırın yanında yabanı durdu da dedi Oglana:

-Taa ötää git yalnız. Da unutma nicä bän seni üürettim.

O beegir otlarmış çak çayırın ortasında. Oglan yaklaştı ona. Ölä gözäl beygiri çocuk yoktu aklısında da görmää. Ama kantırması taa da gözäldi. Da çocuk genä unuttu nicä üüretti onu yabanı. Aldı beygiri kantırmaylan. Aldıyan, taman çıkarkana, onu tuttular kaavi-kaavi kişilər.

-Neçin sän aldın bu beygiri? Kimä sän sordun? Nereyi götürersin?

Da Oglan annattı, ani ona läüzüm tee o kuş, ani her bir gecä gelir onnarın meyvalıyına da bozêr almaları. O buldu o kuşu, ama onun için isterlär te bu beygiri.

İi, sän git, -demiş-

09. lar amagıjan pek uzaa, buljan orda bir kız pek gözäl, getiricän onu bizä da ozaman alcan bu beygiri.

Kahırlandı genä pek Oglan. Neredä o uzak yer? Angı tarafa gitsin o? Da gelir o yabanıya da annadêr bu işleri.

-İi bän sana demedim mi alasın saade beygiri? -çekişti yabanı çocu da salladı kafasını ona. -İi hadi pin sırtıma ath da giceyz orayı, uzaa, neredä yaşêr o gözäl kız.

Çok gitti bunnar. İi, şansora avşam olêr da bunnar kaldılar bir küycezin kenarında. Yabanı genä üüretti çocu:

-İa, şindi san dur bırda, bıklä beni. Bän kendim gicäm da alıcam kızı. Zerä sän gidärsan, seni genä tutêcêklar.

Yabanı bekledi çıksın kız beşçeyä. Açan kız çıktı, kaptı onu, koydu sırtına da getirdi Oglana. Kıza da dedi yabanı:

10. Bak, Mari-Kız, te bu çocaa da söölä beenermisin te bu çocu?

Baktı kız Oglana. Gördü önündä pek gözäl bir çocu. Ölä gözäl, ani kızın düşünä gelirdi.

-Beenermisin?-Sordu yabanı kıza.

-Beenerim pek! –Dedi Mari-Kız.

-Kayılmısın olasın ona bir gelin? -Genä sordu yabanı.

-Pek kayılıñ! -Dedi kız.

11. Açañ geldilär o çayıra, nerdä otlaardı beygir, girdilär bordeya.

-Ko Mari-Kız kalsın bırda da beklesin bizi. Biz da giceyz...

Da taa o saat yabanı döndü kıza da Oglañ götürdü duiřtirmää beygirä. Kız, te o yabanı, kaldı karaullarda. Ama yetiştirmiş demää Oglaña:

-Sora beygirlän gelicän gelinä da bekliy- **12.** in beni orda, bordeydä. Bensiz yollanmıyın yola, neçin deyni kendimiz geeri yolu bulamıyınız.

Da ta Oglañ hem Mari-kız barabar bekleerläř çayıñın orta yerindä, bekleerläř yabanıyı.

Tezda yabanı, ani genä geldi kendina, kaçarak gelir Oglaña hem Mari-Kıza da gittilär illeri.

Açañ yetiřtilär o yerä, nerdä bulundurdu o gözäl kuş, yabanı oldu beygir da Oglañ götürdü onu vermää karaullara, da almaa kuşu. Ama Mari-Kız beygirlän kaldı beklemää Oglañı bir saklı yerä.

Yolda o kuşun yuvasına, yabanı, ani oldu beygir dedi:

-Açañ alcañ o kuşu, dön tez Mari-Kıza da gidin o yerä, nerdä biz ilk sıra karşı geldik seninnän, nerdä bän idim senin beygirni. Bekliyin beni orada.

Da verdi Oglañ karaullara yabanı-beygiri,

13. onnar da verdi ona o kuşu da kendileri daaıştılar evlerine, neçin deyni şansora yoktu neyii beklemää.

Avşam olurdu şansora, açañ yabanı geldi kaçarak o yerä, nerdä bunnardı Oglañ hem Mari-Kız. Onnarın elindäydi o beygir hem da o gözäl kuş.

Geçirdi yabanı gençleri o çatırık yolakaa, nerdä Oglañ daaıştıydı agalarınnan. Yabanı dedi onnara:

-İleri dooru gidin

14. bensiz. Ama ban lääzım olursam, siz getirin beni aklınıza.

Dedi bu lafları yabanı da kaybeldi.

Gidirdi Oglañ gelininnän da tezdä yetişi agalarını, anguları boş gelirdi evä. Onnar gördülä gözäl gelinnän da bölä gözäl beygirdä hem da kuşlan, ani dunneedä yoktu. Da bunnarın pek çurudu urekleri. Bir sesta dedilar:

15. –Ya bak bizim bu aamaa nicä kısmet duşmuş!

Açañ oldu karannık da hepsi uyudu, agaları Oglañın öldurdülär Oglañı, kaptılar Mari-Kızı, beygiri, kuşu, da sıklık ederäk, gittilär evä. Açañ Mari-Kız biraz geldi kendinä, aklısına getirdi yabanıyı: "Ah, yabanı dostum, iřit beni".

Kär nicä getirdi aklısına, taa o saat peydalandı önündä yabanı. Mari-Kız annattı neylär oldu, nicä agaları öldürdü Oglañı. Ama bir da gaarga sesleer.

Yabanı tez gitti nerdä ölüsyüdü Oglañın. O gaarga da hazırlanmıştı şansora çıkarmaa ölüñün gözlerini. Da ansızdan işitti yavrusunun kaçışını. Bakındı da gördü, ani yavrusu yabanını elindä düüner:

-Ya bu yabanı, pek yalvarêrım sana, brak benim yavrumu.

-Bän salvercäm se-

16. nin yavrunu, ama tez getir bana iki kaplı su. Birisi diri su olsun, birisi olu sudan olsun.

Uçtu gaarga da tez döndü bir kaplı diri su aazında, bir kaplı da- ölü su.

Kolverdi yabanı onun yavrusunu. Da çeketti uumaa olu Oglañı. Uudu çok, da çocuk çeketti solumaa. Açtı gözlerini, sora da kalktı.

-Nerdä senin gelinin, ba Oglañ? Nerdä senin beygirin hem o kuş?

-Bilmeerim nerdä onnar, da bän pek derin uyumuşum.

-Eh, kahir-pelivansın sän,-dedi yabanı.- Uyucındın sän diveç, olmydy beni. Hem da tee o gaargack olmydy, anı getirdi diri hem ölü su. Seslä beni şindi... Yetiş taa tez agalarını. Nekaa taa tez yetiş, zerä sabaa pazar da senin büük agan stoynoz olcêk Mari-Kızlan. İi, ama nicä sän var

17. nicä yetişäsin onnarı beygirsiz? Pin bana atlı, götürücäm seni senin küyünäkaa.

Küyün kenarında yabanı durdu:

-İleri bän gitmiycäm. Kal saaleçylan, Oglañ' Ol yaşamanda kısmetli!

Oglañ girdi kapunun önünä taman ozaman, açan büük agası çıkardı Mari-Kızlan evdän. Onnan gidirdilər kliseyä stoynoz olmaa.

Açan gördü Mari-Kız Oglañı, pek sevindi da dedi:

-Ta benim yavklum, yarım, ta Oglañ! Ama agaları Oglañı öldürdülär neçin ki çok gördülär onu, beni da aldılar zoorlan.

İştii bu lafları bobaları, durguttu taligayı, nerdä gidirdilər kliseya he Mari-Kız hem o adam.

Da agaları duydular kabaatını, da diz çöktülär Oglañın önündä. Bir seslän hepsi dedi:

18. -Prost et bizi, Oglañ. Yanıldık.

Prost etti onnarı Oglañ. Aldı Mari-Kızı, stoynoz oldular da çekertilär yaşmaa. Yaşadılar pek gözäl hem pek kısmetli.

Ama kuş şindi da yaşêr onnarın o başçesindä. Yaşêr, ama yapmêêr zarar. O kuş koruyer gençlerin kısmetini her bir fenalıktan.

Türkiye Türkçesine Aktarı

01. Bir adam varmış. Onun da üç oğlu varmış. Aynı zamanda onların olgun meyveleri olan bir bahçesi varmış. Meyvelerin olgunlaşmasını bekler, onlar güzelce olgunlaştığında da sevinirmiş. **02.** Meyve bahçesine bir kuş dadanıyor. Her gece gelip en iyi elmaları yiyor.

Adam (çocuklarının) üçünü de çağırıp onlara (şöyle) der: "Bu kuşu yakalamak için ne yapalım?". Zararı ziyamı hesaplamışlar.

Akşam olsun diye beklemişler. Adamın büyük oğlu meyve bahçesine nöbet tutmaya gitmiş. Ama (çocuk kuşu yakalamak için) uğraşır, uğraşır fakat yakalayamaz. Adam geldiğinde artık çocuk uyumuştur. (Kuş ise) ağacı hırpalamış ve elmaların en iyisini yemiş, uçmuş.

Ertesi gece ortanca oğlu nöbet tutmaya gitmiş. O (da) bütün gece davetsiz misafirciği beklemiş. Fakat sabaha karşı o da uyumuş. İşte o sırada o kuş gelmiş.

(Nihayet) bekleme sırası Ođlañ'a, en küçük kardeşe gelmiş. Ağabeyleri onu ahmak olarak kabul edip hiç sevip saymazlarmış. Ama aslında bu çocuk çok akıllıymış.

03. Akşam olunca Ođlañ meyve bahçesine gelir ve kuytu bir köşecik bulup hemen uyumak için uzanır. Sonra sabaha karşı uyanır. (Gözlerini açıp) baktığında parlak, ışıltılı bir kuşun gelip dosdoğru ağaca konduğunu görür.

Bir kuş! Yoksa elmaları hırpalayıp koparan işte bu kuş olmasın! Ođlañ gizlenmiş ve nefes bile almadan hemen (yerinden) fırlamış, kuşu kanadından yakalamış. Ama onu sıkı tutamadığı için kuş, elinden fırlamış ve uçmuş. Ama Ođlañ'ın avucunda (kuşun) bir küçük tüyü kalmış. O tüyle birlikte de eve gelmiş.

Hemen sabahleyin babası (ona) sorar:

"-Ne yaptın? Yakaladın mı, yakaladın mı be Ođlañ?"

O da gülümseyerek der ki:

"-Ben o kuşu yakaladım, tüyü koptuğu için kaçırđım. O elimden fırladı, elimde onun sadece tüyü kaldı.

Ağabeyleri yerlerinden fırladılar. Tüyü görür görmez hayıflandılar ve bu işten ötürü ağızları açık kaldı: Öylesine aydınlık, parlak **04.** bir kuştu ve tüyü de güzeldi. Derhal o parlak kuşu arayıp bulmak için gitmeye hazırlandılar.

Ağabeyleri atlara binip gittiler. Onlar bir hayli gittikten sonra bir kavşaka vardılar. O kavşakta bir taş var, (üzerinde şöyle) yazıyor:

"-Sağ tarafa doğru gidersen at için doğru, atlı için yanlış yol olacak. Sol tarafa doğru gidersen atlı için doğru, at için yanlış yol olacak. Dosdoğru gidersen hem at hem de atlı için yanlış yoldur".

Oğlan, hem at hem de atlı için düz olan küçük yoldan gitti. Bir miktar gittikten sonra, nereden geldiye ansızın bir kurt beliriverir. Yolda durur ve (ona şunu) der:

"- Ey Oğlan, yere in! Ben senin atını yiyeceğim!"

Çocuğun atı için canı acır, onun için üzüdür ama o ne yapsın? Attan yere iner ve kurt atı yer.

05. Kurt yiyeceği kadarını yemiş ve karnı doymuş. Hemen Oğlan'a sorar:

"-Seni buraya hangi iş getirdi? Ne gezersin sen? Burada ne arıyorsun?"

"-Bir kuşu arıyorum.", dedi çocuk. "Pek güzel, parlak bir kuşu". "O bizim meyve bahçemize dadanmıştı ve en güzel elmaları koparıyordu".

"Peki, ben sana yardım edeceğim Oğlan!", dedi kurt. "-Hemen bin benim üzerime de seni gerçekten tam da onun yerine, yuvasına götürüyüm. Ama sen yalnızca onu al, yuvasına dokunma. **06.** Kuşu yuvasından alırsan seni nöbetçiler tutuklayacaklar."

Oğlan kurdun üstüne süvari oldu, bindi. Kurt onu tam da o yuvaya getirdi, ama kendisi bir tarafa saklandı, Oğlan'ı çahıların içinde beklemekte. şimdi Oğlan yine kuşu gördü, ama pek yakından. Kuş Oğlan'a, sabahleyin o meyve bahçesinde yakalandığı zamandakinden çok daha güzel göründü. Ama kuşun yuvası ona kuşun kendisinden bile daha güzel gözükte. (Bunun üzerine) Oğlan kurdun tavsiyesini unuttur, kuşu yuvasıyla beraber kapar. **07.** Nöbetçiler onu anında yakalarlar. Oğlan'a sorarlar:

"-Niçin sen bu kuşu aldın?"

"-Niçin olacak? Bahçeye dadanıp o kadar elmayı kopardı."

"-İyi, peki.", derler ona. "-Biz onu sana vereceğiz, ancak ilkin sen bize ormanın öte tarafında, çayırdan otlayan atı getir. şöyle yapacağız, at bizim, kuş senin!"

Çocuk oldukça endişelenir, daha o çayırın nerede olduğunu bilmiyor. (Başına gelen) bu işleri Oğlan kurda anlattığında, (kurt) çocuğa dargınlıkla (şunu) dedi:

"-Ben sana kuşu almamanı söylemiştim. İyi, haydi bin. Ben o çayırın nerede olduğunu biliyorum, seni oraya götürüleceğim.

Kurt, yol üzerinde Oğlan'a yine ne yapıp yapmaması gerektiğini öğüt verdi:

"-Sen yalnızca atı al, atın gemini ise atı bulacağın yerde bırak. Onu da gem ile birlikte alırsan **08.** yine seni yakalayacaklar.

Çayırın yanında kurt durdu ve Oğlan'a dedi:

"-Daha öteye git yalnız başına. Ama sana öğrettiklerimi unutma."

O at ta çayırın tam ortasında otliyormuş. Oğlan ona yaklaştı. Çocuğun böylesine güzel bir atı göreceği aklının ucundan geçmemişti. Ama (atın) gemi daha da güzeldi ve çocuk yine kurdun ona öğrettiklerini unuttu. Atı gemiyle birlikte aldı. Alır almaz (oradan) tam çıkarken (hemen) onu güçlü kuvvetli adamlar yakaladılar.

"-Niçin sen bu atı aldın? Kime sordun? Nereye götürüyorsun?"

Oğlan, her gece meyve bahçelerine girip elmaları koparan kuşun kendisine lazım olduğunu söyledi. Kuşu bulduğunu ama onu alabilmesi için işte bu atı ondan istediklerini anlattı.

"-İyi, sen git!" dediler. **09.** "-Ama çok uzağa gideceksin, orada çok güzel bir kız bulacaksın, onu bize getirdiğin zaman bu atı alacaksın."

Oğlan yine çok endişelendi. Nerede o uzak yer? Hangi tarafa gitsin? Yine gelip kurda (başına gelen) işleri anlatır.

"-Peki ben sana sadece atı almanı söylemedim mi?" diyerek kurt Oğlan'a kafasını salladı, ona bağırıp çağırırdı. "-İyi hadi bin sırtıma, atla da o güzel kızın yaşadığı yere gidelim!"

Onlar uzun müddet gittiler. Ondan sonra akşam olup bunlar bir küçük köyün sınırında durdular. Kurt yine çocuğa öğüt verdi:

"-Evet, şimdi sen burada dur, beni bekle. Ben kendim gidip kızını alacağım. Çünkü sen gidersen seni yine yakalayacaklar."

Kurt, kızın bahçeye çıkmasını bekledi. Kız çıkınca onu kaptı, sırtına vurdu ve onu Oğlan'a getirdi. Kurt kızı da (şöyle) dedi:

10. "-Bak Mari kız, bu çocuğa onu beğenip beğenmediğini söyle!"

Kız Oğlan'a bakmış. Karşısında çok güzel bir çocuk duruyor. Kızın rüyasına girecek kadar güzel.

"-Beğendin mi?" diye kurt kızı sordu.

"-Çok beğendim.", dedi Mari kız.

"-Onunla nişanlanmaya razı mısın?" diye yeniden sordu kurt.

"Çok razıyım.", dedi kız.

11. Atın otladığı o çayıra geldiler, kulübeye girdiler.

"-Bırak Mari Kız burada kalsın da bizi beklesin. Biz de gidelim..."

Tam da o sırada kurt kızı döndü ve Oğlan at ile değiş tokuşa gitti. Kız ve kurt nöbetçilerin (yanında) kaldı. Ama (kurt) Oğlan'a (yine şu sözü, öğüdü) yetiştirmiş:

"-Sonra atla birlikte geleceksin, nişanlıyla **12.** beni orada, kulübede bekleyin. Bensiz yola çıkmayın, yoksa geri geldiğinizde yolu bulamazsınız."

Sonra Oğlan ile Mari Kız birlikte, çayırın orta yerinde kurdu beklerler.

Kurt kendine gelir gelmez hemen kaçarak Oğlan ile Mari Kız'ın yanına gelir ve (hep birlikte) ileri doğru giderler.

O güzel kuşun bulunduğu yere vardıklarında kurt ata dönüşüverdi ve Oğlan onu nöbetçilere teslim edip kuşu almaya gitti. Ama Mari Kız atla birlikte gizli bir yerde Oğlan'ı beklemeye koyuldu.

O kuşun yuvasına giderken yol üstünde, ata dönüşmüş olan kurt (şunu) dedi:

"-Kuşu aldığın zaman, hemen Mari Kız'ı da al, seninle ilk karşılaşip atını yediğim yere gidin. Beni orada bekleyin.

Oğlan nöbetçilere kurdu -yani atı- verince **13.** onlar da ona kuşu verip evlerine dağıldılar, zira bundan sonra beklemenin bir anlamı yoktu.

Sonra akşam olunca kurt kaçarak Oğlan ile Mari Kız'ın bulunduğu yere geldi. (Artık) at da o güzel kuş da onların elindeydi.

Kurt, gençleri, Oğlan'ın ağabeyleriyle ayrıldıkları patikanın kavşak noktasına (kadar) geçirdi. Kurt onlara dedi:

"-İleri doğru gidin, **14.** bensiz. Ama bana ihtiyacınız olursa beni aklımıza getirin."

Bu sözleri söyleyerek kurt kayboldu.

Oğlan nişanlısıyla birlikte giderken eve eli boş dönmekte olan ağabeylerine yetişti. Ağabeyler güzel nişanlıyı, böylesine güzel bir atı ve aynı zamanda dünyada eşi benzeri olmayan kuşu gördüler. Ama onların yürekleri çok çürüdü. Hep beraber (şöyle) dediler:

15. "-Yahu bak sen şu bizim aptala, nasıl da kismete denk gelmiş!"

Karanlık olup da herkes uyuduğunda ağabeyleri Oğlan'ı öldürdüler. Mari Kız'ı, atı ve kuşu yakalayıp bağlayarak eve gittiler. Mari Kız biraz kendine geldiğinde aklına kurdu getirdi:

"-Ah kurt dostum, duy beni!"

Hakikaten aklına getirir getirmez, tam o anda kurt (kızın) önünde belirdi. Kız, neler olduğunu, ağabeylerinin Oğlan'ı nasıl öldürdüklerini anlattı. Ama (o sırada) bir tane karganın sesine kulak verildi.

Kurt hemen Oğlan'ın ölüsünü bulmaya gitti. Tam o esnada karga da ölünün gözlerini çıkarmaya hazırlanmıştı. Fakat ansızın yavrusunun bağırmasını duydu. Baktığında gördü ki, yavrusu kurdun elinde debeleniyor:

"-Eh be kurt, sana çokça yalvarıyorum, bırak benim yavrumu!"

"-Ben senin yavrunu salıvereceğim **16.** ama bana hemen iki damla su getir. Birisi diri sudan, öbürü de ölü sudan olsun.

Karga uçtu ve ağzında bir damla diri su ve bir damla da ölü su ile hemencecik döndü.

Kurt, onun yavrusunu salıverdi. Ardından ölü Oğlan'ı ovmaya başladı. Onu çokça ovdu ve Oğlan nefes almaya başladı. (Oğlan) gözlerini açtı, sonra da kalktı.

"-A Oğlan, nerede senin nişanlın? Nerede senin atın ve o kuş?"

"-Onların nerede olduklarını bilmiyorum da ben pek derin uyumuşum."

"-Ee, dertli yiğitsin sen!" dedi kurt. "Mari Kız olmasaydı, beni çağırmasaydı, bir de diri ve ölü suyu getiren o kargacık olmasaydı sen ebediyen uyuyacaktın. Şimdi beni dinle! Çabuk ağabeylerine yetiş! Ne kadar çabuk yetişirsen (o kadar iyi). Çünkü Pazar sabahı senin büyük ağabeyin Mari Kız ile nikâhlanacak. İyi ama sen onlara atsız 17. nasıl yetişeceksin? Benim üstüme bin, atla, seni senin köyceğizine götüreceğim."

Köyün kenarında kurt durdu:

"-Ben (daha) ileri gitmeyeceğim. Sağlıcakla kal, Oğlan! Yaşamında kısmetli ol!"

(Oğlan) Büyük ağabeyi Mari Kız ile beraber evden çıktığı sırada, tam o anda kapının önüne geldi. Onlar kiliseye nikâh kıydırmaya gitmekteydiler.

Mari Kız Oğlan'ı görünce çok sevindi ve dedi ki:

"İşte benim yavuklum, işte benim yârım, işte Oğlan! Ama ağabeyleri onu çok gördükleri için Oğlan'ı öldürdüler, beni de zorla aldılar."

Babası bu sözleri işitince Mari Kız ile o adamı kiliseye götüren taligayı durdurdu.

Ağabeyleri kabahatlerini bilip Oğlan'ın önünde diz çöktüler. Hep bir ağızdan hepsi (şunu) dedi:

18. "-Affet bizi Oğlan, hata yaptık."

Oğlan onları affetti. Mari Kız'ı aldı, nikâhlandılar ve yaşamaya başladılar. Pek güzel ve pek kısmetli bir ömür sürdüler.

Kuş ise şimdi onların bahçesinde yaşamaktadır. Yaşar ama zarar vermez. O kuş gençlerin kısmetini her bir kötülükten korumaktadır.

Sözlük

aaç	(<ET (y)ıgaç) "ağaç"
aamack	(<Ar. <i>aḥmaḳ</i> + Tür. isimden isim yapma eki + <i>cık</i>) "aptalcık, ahmakçık"
aamak	(<Ar. <i>aḥmaḳ</i>) "aptal, ahmak"
aar-	"aramak"
aaz	"ağız"
aazlı	"ağzlı"
acı-	"camı yanmak"
aç-	"açmak"
açan	(<ET <i>kaçan</i> > <i>haçan</i> > <i>açan</i>) (Kelime başında "h" düşmesiyle <i>açan</i>) "-dığı/-diği zaman, -inca/-ince"
açık	"kapalı olmayan, açık"
adam	(<Ar. <i>ādem</i>) "adam, erkek"
aga	(<Moğ. <i>ākā</i>) "ağabey"
ah	(ünlem edatı) "ah"
akllı	(<Ar. <i>akl</i> + Tür. isimden isim yapma eki + <i>lı</i>) "aklı olan kimse, akllı"
aklı	(<Ar. <i>akl</i>) "akıl, fikir"
al-	"almak"
aliz	(<Ar. <i>ḥālīş</i> > <i>haliz</i> > <i>aliz</i>) (Kelime başında "h" düşmesiyle <i>aliz</i>) "öz, asıl"
alma	"elma"

ama	(<Ar. <i>ammā</i>) "fakat, lakin, ama"
angı	(<ET <i>kangı</i> > <i>hangı</i> > <i>angı</i>) (Kelime başında "h" düşmesiyle <i>angı</i>) "hangi"
ani	(<ET <i>kanı</i> > <i>hani</i> > <i>ani</i>) "hani". Farsça "ki" bağlacının yerini tutar.
annat-	"anlatmak"
ansız	"aniden, ansızın"
ara-	"aramak, bulmaya çalışmak"
atla-	"atlamak"
atlı	"süvari, binici"
avşam	"akşam"
avuç	"el içi, avuç"
aydınnı	(bkz. "aydınnık")
aydınnık	"aydınlık, parlak, ışıltılı"
ayıflan-	(<Fars. <i>hayf</i> + Tür. isimden fiil yapma eki <i>+lan-</i>) (Kelime ortasında "ı" türemesi, ardından kelime başında "h" düşmesiyle) "hayıflanmak"
ba	(ünlem edatı) "be"
bak-	"bakmak"
bakın-	"etrafına bakmak, bakınmak"
bana	"bana"
barabar	(<Fars. <i>ber-ā-ber</i>) "beraber, birlikte"
başçe	(<Fars. <i>bāğçe</i>) "küçük bağ, bahçe"
batü	(<Rom. <i>batu</i>) "ağabey"
beegir	(bkz. "beygir")
been-	"beğenmek"
bekle-	"beklemek"
ben	(bkz. "bän")
bereket	(<Ar. <i>bereket</i>) "bolluk, bereket"
beşçe	(bkz. "başçe")
beygir	(<Fars. <i>bār-gîr</i>) "beygir, at"
bıklä-	(bkz. "bekle-")
bır	(bkz. "bura")
bil-	"bilmek"
bir	"bir, bir tane, her hangi bir"
biraz	"azıcık, biraz"
birda	"hiç bir yerde"
biz	(1. çokluk şahıs zamiri) "biz"
bän	(1. teklik şahıs zamiri) "ben"
boba	"baba"
bordey	(<Rom. <i>bordei</i>) "kulübe, baraka"
boş	"dolu olmayan, boş"
boz-	"kırmak, bozmak, koparmak"
bölä	"böyle"

brak-	“bırakmak”
bu	“bu”
bul-	“bulmak”
bulun-	“bulunmak”
bunnar	“bunlar”
bura	“bu yer, bura”
bütün	“tüm, bütün”
büük	“büyük”
can	“can”
çak	“taa” (uzaklık bildirir)
çar-	“çağırmak, seslenmek”
çatırık	“kavşak, dört yol”
çayır	“çayır”
çeket-	“başlamak”
çekiş-	“kavga edip bağırıp çağırarak”
çık-	“çıkarak”
çıkır-	“çıkarmak”
çocuk	“çocuk”
çocük	(“bkz” çocuk)
çok	“az olmayan, ziyade, çok”
çök-	“çökmek”
çuru-	“çürümek”
dä	(bkz. “da”)
da	“da/de bağlacı, dahi, keza, ve”
daalık	“ormanlık”
daalış-	“birlikte iken ayrı ayrı yerlere dağılmak”
dadan-	“yaban hayvanlarının bahçe, kümes, çiftlik benzeri yerlere gizlice girmesi, dadanmak”
dargın	“küs, dargın”
de-	“demek, söylemek”
derin	“sığ olmayan, derin”
deyni	“ki, için” (Kelimelerin sonuna eklenen bir edat)
diiştir-	“değiştirmek”
diri	“diri, canlı, hayatta”
diveç	“ebediyen, sonsuza dek”
diy-	“değmek, dokunmak”
diz	“diz”
dooru	“doğru”
dost	(<Fars. <i>düst</i>) “arkadaş, dost”
doyun-	“karnını doyurmak”
dön-(1)	“yüzünü dönmek, yüzünü çevirmek”

dön-(2)	"geri dönmek"
dunnee	(<Ar. <i>dunyā</i>) "dünya, cihan"
dur-	"durmak"
durgut-	"durdurmak"
duş-	"düşmek"
duy-	"işitmek, duymak"
düş	"rüya, düş"
düün-	"dövünmek, olduğu yerde çırpıp debelenmek"
eh	(ünlem edatı) "eh"
el	"kolun bileğe bağlanan, beş parmandan oluşan kısmı, el"
en	"bir olay veya olgunun diğerlerinden daha üstün olduğunu bildiren zarf, en"
erte	"zaman dilimi bakımından sonra gelen, bir sonraki"
esapla-	(<Ar. <i>hisāb</i> + Tür. isimden fiil yapma eki <i>+la-</i>) (Kelime başında "h" düşmesiyle) "hesaplamak"
et-	"yapmak, etmek"
ev	"hane, mesken, ev"
êy	(ünlem edatı) "ey"
fenalık	(<Ar. <i>fenā</i> + Tür. isimden isim yapma eki <i>+lık</i>) "kötülük, kötü eylem"
fırla-	"olduğu yerden aniden sıçramak, kaçmak, fırlamak"
gaarga	"karga"
gaargacık	"küçük karga"
gecä	"gece"
geçir-	"birini yolcu etmek, uğurlamak"
geeri	"arkadaki, geri"
gel-	"gelmek, bir yere ulaşmak"
gelin	"nişanlı"
genä	"yine"
genç	"ihtiyar olmayan, genç"
getir-	"gelmesini sağlamak, getirmek"
gez-	"dolaşmak, gezmek"
gır-	"girmek"
git-	"gitmek"
gör-	"görmek"
görün-	"görünmek"
götür-	"götürmek, iletmek"
göz	"görme duyu organı, göz"
gözäl	"güzel"
gulumse-	"tebessüm etmek, gülümsemek"
güme	"çalı"
ha	(ünlem edatı) "hadi, haydi"
hadi	(ünlem edatı) "hadi, haydi"

hatalı	“yanlış, hatalı”
haydi	(ünlem edatı) “hadi, haydi”
hazırlan-	(<Ar. <i>ħāzır</i> + Tür. isimden fiil yapma eki + <i>lan-</i>) “hazırlık yapmak”
he	(bkz. “hem”)
hem	(<Fars. <i>hem</i>) “hem, ve, aynı zamanda”
hep	“sürekli, daima, her zaman, hep”
hepsi	“tamamı, hepsi”
her	(<Fars. <i>her</i>) “her”
i-	“yemek, taam etmek”
ia	(bkz. “ya”)
iç	“bir şeyin iç kısmı, dâhili”
için	(sebeplendiren son çekim edatı) “için”
ii	“iyi”
iki	“iki”
ilk	“birinci, ilk”
ilkin	“öncelikle, ilk olarak”
illeri	“ileri”
in-	“yere atlamak, inmek”
islää	“iyi, güzel”
iste-	“istemek, talep etmek”
iş	“iş, mevzu, konu”
işit-	“işitmek, duymak”
iy-	(bkz. “i-”)
je	(<Rus. <i>je ĵe</i>) (bkz. “srazu”)
kaavi	(<Ar. <i>ķavī</i>) “güçlü, kuvvetli”
kabaat	(<Ar. <i>ķabāħat</i>) “suç, kabahat”
kaç-	“kurtulmak için hızlıca uzaklaşmak, kaçmak”
kaçır-	“elinde tutamamak, kaçırarak”
kafa	(<Ar. <i>ķafā</i>) “baş, kafa”
kahr	(<Ar. <i>ķahr</i>) “derin endişeli, sıkıntılı, dertli, kahırlı”
kahrılan-	“endişelenmek, kahrılanmak”
kal-	“kalmak, durmak, kalıplı beklemek”
kalk-	“ayağa kalkmak, yerinden doğrudurmak”
kanat	“kuşun uçmasını sağlayan ve açılıp kapanan iki organdan her biri”
kantırma	“kandırma içi, aldatma, hile”
kap-	“yakalamak, kapmak”
kapli	(<Rus. <i>ķaplıya ķaplıya</i>) “damla”
kapu	“kapı”
karannık	“karanlık”
karaul	(<Moğ. <i>ķaragul</i>) “nöbetçi”

kardaş	"kardeş"
karşı	"karşı"
kaybel-	"kaybolmak"
kayıl	(<Ar. <i>kā il</i>) "razı, kabul eden"
kenar	(<Fars. <i>kenār</i>) "kenar, kıyı, uç, köşe"
kendi	(dönüşlülük zamiri) "kendi, öz"
kırlama	"kaçmaya çalışmak"
kısmet	(<Ar. <i>kismet</i>) "baht, talih, kısmet"
kısmetli	(<Ar. <i>kismet</i> + Tür. isimden isim yapma eki + <i>li</i>) "bahth, kısmetli"
kız	"kız"
ki	(<Fars. <i>ki</i>) (bağlaç) "ki"
kim	(soru zamiri) "hangi kişi, kim"
kişi	"insan, kimse, kişi"
klise	(< <i>kilīsā</i> < Fars. <i>kelīsā</i> < Yun. <i>ekklésia</i>) "kilise"
käämil	(<Ar. <i>kāmil</i>) "olgunlaşmış, olgun (meyve)"
ko-	"bırakmak"
kolver-	"serbest bırakmak, salıvermek"
kon-	"ağaca konmak" (kuş için)
kop-	"parçası ayrılmak, kopmak"
koru-	"muhafaza etmek, korumak"
koy-	"koymak, yüklemek"
köşecik	(<Fars. <i>gūşe</i> + Tür. küçültme eki <i>cik</i>) "küçük köşe, köşecik"
kär	"gerçekten, hattâ"
kuçuk	(bkz. "küçük")
kuş	"kuş"
küçük	"ufak, küçük"
küy	(<Fars. <i>kūy</i>) "köy"
küyceez	(<Fars. <i>kūy</i> + Tür. küçültme eki <i>ceğiz</i> > <i>ceez</i>) "küçük köy, köyceğiz"
küyünäk	(<?) "küçük köy, köyceğiz"
laf	(<Fars. <i>lāf</i>) "söz, laf"
läüzım	(<Ar. <i>lāzım</i>) "lüzumlu, gerekli, lazım"
Mari Kız	(kişi ismi) "Oglañ Hem Mari Kız adlı masalın esas kahramanlarından biri"
mayvalık	(bkz. "meyvalık")
meyvalık	"meyve ağaçlarından ibaret bahçe, meyve bahçesi"
mi	(soru edatı) "mı/mi/mu/mü"
mu	(bkz. "mi")
musafırka	(<Ar. <i>musāfir</i> + Rus. <i>ka</i>) "misafircik"
ne	(soru zamiri) "ne"
neçin	"neden, niçin"
nekaa	"her ne kadar"

nere	“ne taraf, neresi”
nicä	“nasıl ki, her nasıl ki”
o (3. teklik şahıs zamiri)	“o”
Oğlan	(kişi ismi) “Oğlan Hem Mari Kız adlı masalın esas kahramanlarından biri”
ol-	“olmak”
olu	(bkz. “ölü”)
oncak	“onca, o kadar”
onnar	“onlar”
ool	“erkek evlat, oğul”
ora	“o yer, o taraf, orası”
orta	“orta”
ortancı	“ortanca”
osa	“oysa”
otla-	“otlamak”
ozaman	(<Tür. <i>o</i> + Ar. <i>zamān</i> birleşmesiyle) “o zaman, o anda, o esnada”
ölä	“öyle”
öldür-	(bkz. “öldür-”)
öldür-	“canına kıymak, öldürmek”
ölü	“diri olmayan, ölmüş, ölü”
ön	“arkanın karşıtı, ön”
ötää	“öte tarafta, orada”
Pazar	(<Fars. <i>bāzār</i>) “Pazar günü”
pek	“çok”
pelivan	(<Fars. <i>pehlevān</i>) “yiğit, bahadır”
peydalan- belirmek”	(<Fars. <i>peydā</i> + Tür. isimden fiil yapma eki <i>+lan-</i>) “ortaya çıkmak, aniden belirmek”
pin-	“bir hayvanın üstüne binmek, süvari olmak”
prost	(<Rus. <i>prostit’ nrocmumь</i> fiilinden) “affetmek, bağışlamak”
saa	“sağ taraf”
saade	(<Fars. <i>sāde</i>) “sadece, yalnızca”
saalcıy	(< <i>saalcak</i> < <i>sağlıcak</i> < <i>sağlık+cak</i>) “sağlıcak, sağlık”
saat	(<Ar. <i>sā at</i>) “an, zaman, vakit”
saba	(<Ar. <i>şabah</i>) “sabah”
sabaalin	(<Ar. <i>şabah</i> + Tür. isimden isim yapma eki <i>+leyin</i>) “sabahleyin”
sade	(bkz. “saade”)
saklan-	“gizlenmek, saklanmak”
saklı	“gizli, gizlenmiş, saklı”
salla-	“sallamak”
salver-	“salıvermek, serbest bırakmak”
sän	(2. teklik şahıs zamiri) “sen”
sana	“sana”

savaş-	"mücadele etmek, savaşmak"
say-	"sevip saymak, hürmet etmek"
sen	(bkz. "sän")
ses	"ses, seda"
sesle-	"dinlemek, sesine kulak vermek"
sevin-	"mutlu olmak, sevinmek"
sıkı	"gevşek olmayan, sıkı"
sıklık	"sıkarak bağlama"
sımarlama	(< <i>sımarla-</i> < Fars. <i>siṭār</i> "teslim ve emanet etme") "öğüt, nasihat"
sıra	"sıra, dizi"
sırt	"sırt, canlıların göğsünün arkasına denk gelen kısım"
sin-	"gizlenmek, saklanmak"
siz	(2. çokluk şahıs zamiri) "siz"
sän	(2. teklik şahıs zamiri) "sen"
sol	"sol taraf"
solu-	"nefes almak, soluk almak"
sor-	"sormak"
sora	"sonra"
söölä-	"söylemek"
srazu	(< Rus. <i>srazu cpaзы</i>) "hemen, derhal" (Rusça "je" же ile birlikte kullanılır: <i>cpaзы же</i>)
stoynoz	(< Rom. <i>steunoz</i>) "nikâh, evlenme"
su	"su"
şansora	(< <i>şundan sonra</i>) "sonra, ardından"
şindi	"şimdi, şu anda"
tä	(bkz. "te")
ta	(bkz. "te")
taa	(< daha) "henüz, daha"
taliga	(< Rom. <i>taliga</i>) "at arabası"
taman	(< Ar. <i>tamām</i>) "tam"
taraf	(< Ar. <i>ṭaraf</i>) "yön, cihet, taraf"
taş	"taş"
te	(ünlem edatı) "te, işte"
tee	(bkz. "te")
teklifsiz	(< Ar. <i>teklīf</i> + Tür. isimden isim yapma eki + <i>siz</i>) "davetsiz, izin almayan, izinsiz"
tez	(< Fars. <i>tīz</i>) "çabuk, tez, hemen"
tut-	"tutmak, yakalamak"
tuyü	(bkz. "tüy")
tüy	"kuş tüyü"
tüycez	"küçük tüy, tüyceğiz"

t.+i 3/16

u-	“uçmak”
unut-	“hatırından çıkmak, unutmak”
urek	“yürek”
uu-	(bkz. “uyu-”)
uyan-	“uykulu durumdan uyanık hle gelmek, uyanmak”
uyu-	“uyumak”
uz	“doğru, düzgün”
uzak	“yakın olmayan yer, uzak”
	“ sayısı”
ret-	“ğretmek, nasihat etmek, ğt vermek”
var	“mevcut, var”
ver-	“vermek”
ya	1. “veya/ya da”, 2. “peki, ya”
yaan	(bkz. “yan”)
yaban	(bkz. “yabanı”)
yabamı	(<i>yabanı</i> < <i>yabanı</i> < <i>yaban</i> < Fars. <i>biybn</i>) “kurt”
yakın	“uzakta olmayan, yakın”
yaklaş-	“yaklaşmak, yakınına gelmek”
yalnız	“tek başına, yalnız”
yalvar-	“yalvarmak”
yan	“yan, yan taraf”
yanıl-	“hata yapmak, yanlış yapmak”
yap-	“yapmak, etmek”
yar	(<Fars. <i>yr</i>) “sevgili, yar”
yardım	“yardım”
yaşa-	“yaşamak, hayat üzere olmak”
yaşama	“yaşam, hayat”
yat-	“yatmak, uzanmak”
yavklu	“yavuklu, sevgili”
yavru	“yavru”
yazılı	“yazılmış olan, yazılı”
yer	“yer, mevki”
yetiş-	“varmak, ulaşmak, yetişmek”
yetiştir-	“ulaştırmak, yetiştirmek”
yıva	“kuşların yavrularıyla birlikte yaşayıp onları byttğ barınak, yuva”
yıvı	(bkz. “yıva”)
yok	“mevcut olmayan, yok”
yol	“yol”
yolak	“keçi yolu, patika”
yollan-	“yola kmak, yolcu olmak”

yuva	(bkz. "yıva")
zarar	(<Ar. <i>zarar</i>) "zarar, ziyan, hasar"
zararcıyka	(<Ar. <i>zarar</i> + küçültme eki + <i>cıyka</i>) "zararcık"
zerä	(Fars. <i>zīrā</i>) "çünkü, zira"
zoor	(<Fars. <i>zōr</i>) "zor, güç, kuvvet"

Sonuç

Başta Moldova Cumhuriyeti sınırları içerisindeki Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Cumhuriyeti olmak üzere ağırlıklı olarak komşu Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde dağınık halde yaşayan Gagavuz Türkleri oldukça zengin bir halk kültürüne sahiptir. XX. yüzyılın başlarına kadar sözlü bir hüviyet taşıyan halk kültürüne ait örnekler, Gagavuz millî kültürünün babası olarak kabul edilen Mihail Çakır'dan başlayarak Dionis Tanasoğlu, Nikolay Baboğlu gibi ulusal bilinci yayma bilincinde olan aydınların gayretleri sayesinde derlenmeye başlanmış, yazılı edebiyat kültürünün güçlenmesi ile de telif eserler bu halkın edebiyatını gittikçe zenginleştirmiştir. Gagavuz halk edebiyatı numuneleri içinde ise masallar çok önemli bir yere sahip olmuştur. Derlenen masallar yalnızca kitap ve makaleler halinde neşredilmekle kalmamış, aynı zamanla bunların birçoğu yabancı dillere de çevrilerek bilhassa komşu milletler tarafından tanınırlık kazanmıştır. Bu masallardan bir tanesi de Ukraynalı edebiyatçı ve çevirmen Stepan Kellar tarafından Ukrayna diline çevrilip Gagavuzca aslı ile birlikte 1990'da Kiev'de iki dilli olarak yayımlanan "Oglan Hem Mari Kız" (Oglan ile Mari Kız) adındaki halk masalı olmuştur. Masal, esas itibariyle bütün masalarda aktarılmaya çalışılan mesajı vermekte; iyi kalpli, yardımsever, erdemli ve akıllı insan olmayı öğütlemektedir. Bütün masalarda olduğu gibi çekilen bütün sıkıntıların, yaşanan iyi ve kötü bütün imtihanların neticesinde bu meziyetlere sahip insanın mutlaka kazanması durumu, bu masamızda da vurgulanmıştır. Masalın Türk millî kültürünü yansıtan özellikleri arasında kurt figürüne verilen olumlu değer hemen akla gelmektedir. Kurt, eski Türk destanlarının birçoğunda olduğu gibi, bu masalda da zor durumda kalan iyi insanlara (Oglan ile nişanlısı Mari Kız'a) yardım etmiş, onlara yol göstermiş hattâ onların sonraki hayatlarını tasarlamıştır. Yine masalın esas kahramanlarından Oglan'ın kendilerinden başışlanma talebinde bulunan ağabeylerini affetmesi de, Türk millî kültüründeki bağışlayıcılık ve düşküne yardımcı olma hasletlerini akla getirmektedir. Bununla birlikte masamızın sonunda kahramanlarımızın kilisede kıyılan bir nikâhla dünya evine girmesi ve kızın adının Mari (Meryem) olması da Gagavuzların dinlerine bağlı bir Hıristiyan toplum olduğunu okuyucuya hatırlatmaktadır.

Kaynakça

- Altınkaynak, E. (2003). *Gagauz Masalları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz, Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Genel Yayın No: 212, Rektörlük Yayın No: 5.
- Amanjolov, A. (2015). Semey Eyaletinde Yaşayan Gagavuzlardan Kaydedilmiş Folklor Metinleri. Aktaran: Bülent Hünerli, *Turkish Studies*, s. 1383-1394.
- Argunşah, M., Argunşah, H. (2007). "Gagauz Edebiyatı", *Gagauz Yazıları*. Kayseri: Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2006). *Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-II-III*. Redaksiyon-Etimoloji: Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Buran, A., Alkaya, E., Yalçın, S. K. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ege, F. (2021). Campbell'in Monomit ve Jung'un Arketip Kavramları Bağlamında "Trak Trak Kabakçıgım" Masalının İncelenmesi. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/17, s. 331-243.

- Gaydarci G. A., Koltsa E. K., Pokrovskaya L. A., Tukan B. P. (1973) *Gagauzça-Rusça-Moldovanca laflık/Gagauzsko-Russko-Moldavskiy slovar*. Pod Redaktsiey: N. A. Baskakova. Moskva: İzdatel'stvo Sovetskaya Entsiklopediya.
- Gaydarci G. A., Koltsa E. K., Pokrovskaya L. A., Tukan B. P. (1991) *Gagauz Türkçesinin sözlüğü*. Sorumlu Redaktör: N. A. Baskakov. Rusçadan Aktaranlar: Prof. Dr. İsmail Kaynak, Prof. Dr. A. Mecit Doğru. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1294, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi/16.
- Güngör, H., Argunşah, M. (1991). *Gagauz Türkleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karpat, K. (1996). Gagauzlar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt:13, s. 288-291.
- Kelar, S. (1990). *Ogfan hem Mari-Kız/Ogfan i Mari-Kiz (Gagauzka narodna kazka)*. Pereklav z Gagauzskoy (Gagauzcadan Tercüme): Stepan Kelar, Hudojnik (Ressam): Svetlana Kim, Kiev: Veselka.
- Özkan, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri (Giriş-Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri)*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 657, Gramer Bilim ve Uygulama Yayınları: 18.
- Sırf, V. İ. (2018). Gagauz Halk Bilimi (tarihçesine bakış). Çevirenler: Dr. Öğr. Üyesi Emine Atmaca, Dr. Öğretim Üyesi Reshide Gözdaş. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*. 18/1 Yaz-Summer, pp. 273-291.
- Tunits'ka, M. V., Çornovalova, A. İ. ve Nikitçenko, A. İ. (2015). *Ukraynska Mova i Literatura*. Pidručnik Dlya 5 Klasu. Ministerul Educatiei al Republicii Moldova, Ştiinta.
- User, H. Ş. (2015). *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Elektronik Kaynaklar

- https://web.archive.org/web/20220218231620/https://maramonovca-com.translate.google/people/3-kelar-stepan-filippovich.html?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp
- <https://omniglot.com/writing/gagauz.htm>.

Kısaltmalar

- Ar. Arapça
Bkz. bakınız
ET Eski Türkçe
Fars. Farsça
Moğ. Moğolca
Rom. Romence
Rus. Rusça
SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Tür. Türkçe
Yun. Yunanca